

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

veertiende jaargang, nummer 4
december 2005

SAMENSTELLING BESTUUR

P.M. Kraan, voorzitter	A.F. Dekker, secretaris	H. Jeurink, penningmeester
De Hietbrink 46	Laan v/d/ Marel 501	Laan v/h Kwekebos 229
7824 XT Emmen	7823 BM Emmen	7823 KE Emmen
0591-622306	0591-625893	0591-626728
P.Kraan@emmen.nl	a.f.dekker@home.nl	henk.jeurink@wanadoo.nl

M. Nicolai	W. Visscher	H.J. Joling	Mevr. S.H. Hoek-Beugeling
Dalerstraat 38	Zijtak O. Z. 7	Ensingwijk Z.Z. 41	Min. Kan straat 13
7843 PE Erm	7833 AL Nieuw-Amsterdam	7887 EZ Erica	7811 GN Emmen
06-25555188	0591-551741	0591-301402	0591-659968

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap bedraagt € 15,00 per jaar en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris. Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd. Prijs van 'Losse' nummers bedraagt € 3,50 per stuk

BANKRELATIE

Rekeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe,
Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen

PUBLIC RELATIONS

M. Nicolai, Dalerstraat 38, 7843 PE Erm. Telefoon: 06-25555188

TIJDSCHRIFT

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.
Prijs van 'Losse' nummers bedraagt € 3,50 per stuk

Redactie:

M. Nicolai	W. Visscher (eindredacteur)	J.H. Einhaus
Dalerstraat 38	Zijtak O. Z. 7	Havenstraat 68
7843 PE Erm	7833 AL Nieuw-Amsterdam	7887 BR Erica
06-25555188	0591-551741	0591-301773

Lay-out

Tineke de Roo

tinekederoo@hetnet.nl

Gelieve eventuele kopij te zenden aan de eindredacteur W. Visscher, Nieuw-Amsterdam.

Het overnemen van artikelen of gedeelten daarvan uit dit tijdschrift mag alleen na daartoe voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie

INHOUD

Redactioneel

Sis Hoek	Sportuitwisseling tussen Emmen en Urmstone	blz	2
M.A. Bulte	Emmenaren op drift	blz	5
Wim Visscher	Vrouwennamen in het veen	blz	11
	Langs het Oranjekanaal	blz	13
	Schenking	blz	15
	Boekpresentaties	blz	16
	Mededelingen van activiteiten	blz	18
	Persbericht	blz	19

REDACTIONEEL

In deze vierde uitgave van de Kroniek over dit jaar treft u weer een aantal artikelen over uiteenlopende onderwerpen aan. Na de tweede wereldoorlog reisden een aantal Emmenaren naar het Engelse Urmstone. Dit gebeurde in het kader van een sportuitwisseling tussen Engeland en Nederland. Hierbij stond de behoefte voorop om landen en volkeren nader tot elkaar te brengen en banden van vriendschap te smeden. Sis Hoek maakt ons in haar artikel deelgenoot van de mogelijk- en onmogelijkheden, waarmee men bij het organiseren van zo'n sportevenement zoal te maken kreeg. Zoals bij voorbeeld een stagnerende geldstroom. Marcel A. Bulte schrijft in zijn artikel 'Emmenaren op drift' over de grote uitstroom van duizenden inwoners van de gemeente Emmen in de jaren twintig van de vorige eeuw. Ze vertrokken voornamelijk naar de Twentse, Noord-Brabantse en Limburgse industrie streken om zich daar blijvend te vestigen. Deze migratie werd veroorzaakt door de torenhoge werkloosheid en de grote armoede van die tijd in de Zuidoost Drentse veenstreken. Deze gang van zaken leidde tot een dramatische daling van het aantal inwoners van de gemeente Emmen. Sommige dorpen zagen hun inwonertal daarbij zelfs met de helft gereduceerd. Wim Visscher besluit zijn bijdrage over de vrouwennamen in het veen met een aantal namen die betrekking hebben op het veengebied bij Kazienaveen en Emmer Compascuum. Een aantal leden van onze historische Vereniging geven een impressie over het historische veenkanaal dat Oranjekanaal heet. Een belangrijk deel van deze Kroniek wordt ingenomen door boekennieuws. Leden van onze vereniging waren dit jaar als schrijver dan wel anderszins betrokken bij het (laten) verschijnen van maar liefst zo'n vijf boeken. En aan deze boekenstroom komt nog steeds geen eind. Een ongekennde productiviteit voor een historische vereniging. Tot slot wenst de redactie u prettige feestdagen en een voorspoedig 2006 toe.

SPORTUITWISSELING tussen Emmen en het Engelse Urmstone

Door: Sis Hoek

Na afloop van de tweede wereldoorlog bestaat een internationale behoefte om landen en volkeren nader tot elkaar te brengen en banden van vriendschap te smeden. Een van de mogelijkheden zijn sportuitwisselingen zo heeft een landelijk comité bedacht. In eerste instantie wordt aan uitwisselingen met Engeland gedacht.

Op de een of andere manier is de heer Vegter hoofd van school II in Emmen op de hoogte van deze plannen en heeft hij contact met het Nederlandse comité. In april 1948 ontvangt hij een brief van de "Engels-Nederlandse Sportorganisatie", waarin gemeld wordt dat het Engelse comité bezig is de stad Urmstone in Lancashire in contact te brengen met Emmen. Om het werk van de Engelse secretaris te vergemakkelijken zou het handig zijn als de burgemeester van Emmen aan deze secretaris een brief wil sturen waarin hij een uitwisseling tussen Emmen en Urmstone toejuicht. De heer Vegter neemt hierover contact op met de heer Zegering Hadders, wethouder van Onderwijs en Sportzaken. Op de een of andere manier gaat er dan iets mis.

De heer Vegter schrijft dan een briefje naar de burgemeester gedateerd 18 mei 1948. De (toejuichings)brief naar het Engelse comité -met een afschrift naar het Nederlandse comité- moet zo gauw mogelijk de deur uit per luchtpost, want besprekingen over de uitwisseling vinden over enkele dagen plaats! Burgemeester Gaarlandt toont zich bereid om inderdaad op 19 mei nog een kort briefje naar Engeland te sturen, waarin hij een uitwisseling van harte toejuicht. Dit briefje komt aan op de dag dat de vergadering in Engeland plaats vindt en vanaf dat moment zijn de banden tussen Urmstone en Emmen gelegd. Enkele dagen later ontvangt burgemeester Gaarlandt een enthousiaste brief van het Engelse

comité met de vraag of Emmen eerst naar Urmstone komt, of andersom.

Enkele weken is het stil, maar dan ligt op 22 juni weer een brief van de heer Vegter bij de burgemeester op het bureau. Vegter heeft een brief gehad van het Nederlandse Comité: in Engeland wachten ze op bericht uit Emmen. Helaas heeft Vegter het zelf erg druk gehad met de afwikkeling van de instructieve schoolreis van zijn school (waarbij hij en passant opmerkt dat het beter zou zijn als iemand die niets te doen heeft als secretaris zou fungeren voor "bovengenoemde reis"). Maar er moet nu een brief van de burgemeester naar Urmstone

(en kopieën daarvan naar drie andere adressen) waarin staat "dat Emmen met groot genoegen het contact met deze plaats heeft begroet". Verder "dat hier een commissie is benoemd die 25 juni zal vergaderen om te zien wat er gedaan zal worden. Na deze vergadering zal direct bericht naar Urmstone worden gestuurd".

In een P.S. onder aan de brief "Kunt u de brieven vandaag nog verzenden?"

En weer zorgt de burgemeester er voor dat de 24e juni die gevraagde brief en de kopieën verstuurd worden!

Het comité dat de heer Vegter inmiddels heeft gevormd bestaat uit de heer J.J. van Heerde, voorzitter van het comité (leraar aan de ULO en hopman bij de padvinderij), dhr Fleishacker uit Emmer-Compascuum, dhr Visser uit Emmen, de heer IJ de Vries uit Klazienaveen en de heer Vegter zelf als secretaris.

Daarna volgen een aantal plichtplegingen over en weer waarna op 3 juli 1948 een brief van de heer Van Heerde naar Engeland gaat om Urmstone uit te nodigen naar Emmen te komen en wel de eerste week van september omdat dan in Nederland festiviteiten zijn rondom de kroning van Koningin Juliana.

Het is allemaal wel erg kort dag en als dat nodig is is de burgemeester van Urmstone welkom om eerst naar Emmen te komen om een aantal zaken door te nemen. Als zij niet kan, wil de burgemeester van Emmen ook wel naar Urmstone reizen.

Mevr Bull, burgemeester van Urmstone, ziet het niet zitten naar Emmen te komen, zo laat zij middels haar secretaris weten. maar als burgemeester Gaarlandt wil komen is hij welkom. Deze laat het ook verder over aan het organiserende comité om de zaken te regelen.

Hoe ze het voor elkaar hebben gekregen vertelt het verhaal niet, binnen twee maanden wordt een programma vastgesteld, gastgezinnen gevonden, afspraken met diverse sportorganisaties en culturele verenigingen gemaakt en uitstapjes georganiseerd.

Het Emmense comité voor Lichamelijke Opvoeding onder voorzitterschap van wethouder Zegering Hadders laat nog een aanbevelingsbrief uitgaan naar verenigingen die ook afgedrukt wordt in de Emmer Courant. Het comité is dankbaar voor de medewerking van vele ingezetenen, " hieruit putten zij de moed om een beroep te doen op alle inwoners der gemeente om zoveel mogelijk de verschillende wedstrijden, die georganiseerd zijn in Emmen, Klazienaveen, Nieuw-Amsterdam en Emmer-Compascuum, te gaan bezoeken. Laat het zo mogen worden, dat onze Engelse gasten een goede indruk krijgen, niet alleen van alles wat er gebeurt in onze gemeente, maar ook van de belangstelling der bevolking".

En zo staan dan vrijdag 3 september 1948 twee Emmenaren op de kade van Hoek van Holland om 92 Engelse gasten met drie bussen op te halen. Hen wacht een programma van uitstapjes en sportuitwisselingen, die een volle week duren. Er is een officieel ontvangst door het gemeentebestuur, met daarna een tochtje langs de oliewinning in Schoonebeek, een groot bal, aangeboden door de VVV, en een afsluitende feestavond aangeboden door het gemeentebestuur voor de gasten en hun gastgezinnen. Hoe een en ander financieel allemaal wordt geregeld is niet duidelijk, maar kennelijk is het geregeld.

Burgemeester Gaarlandt op de stoep van het gemeentehuis met de Engelse gasten en leden van het Organiserende comité in Emmen. Links naast burgemeester Gaarlandt mevr. Bull, burgemeester van Urmstone. Mevr. Gaarlandt staat links achter haar man. Links achter mevrouw Gaarlandt staat de heer J.J. van Heerde. Naar de namen van de anderen wordt nog gezocht.

Enkele dagen na vertrek van de Engelse gasten, volgt een brief, meer lijkend op een oorkonde, waarin op kennelijk Engelse formele wijze dank wordt uitgesproken:

MIJNHEER DE BURGEMEESTER MEMBERS OF THE GEMEENTERAAD AND CITIZENS OF EMMEN IN HOLLAND

We the Urban District Council of Urmston in the County Palatine of Lancaster, England, acting on behalf of the inhabitants of our District, do by Beatrice Elizabeth Bull, our Chairman and one of His Majesty's Justices of the Peace, send greeting Whereby we commemorate the first visit of representatives of nineteen hundred and forty eight symbolising the mutual friendship and regard in which Urmstone and Emmen joined in the Anglo Netherlands Sports Association, shall hereafter be associated

In Testimony whereof we have hereunto set our Common Seal this first day of September, nineteen hundred and forty eight

Getekend door mevr Bull en enkele andere hoogwaardigheidsbekleders.

Hierna volgen nog enkele bedankbrieven uit Engeland gericht aan het gemeentebestuur voor de geweldige ontvangst, waarbij de hoop wordt uitgesproken dat de Emmenaren spoedig in Urmstone ontvangen mogen worden.

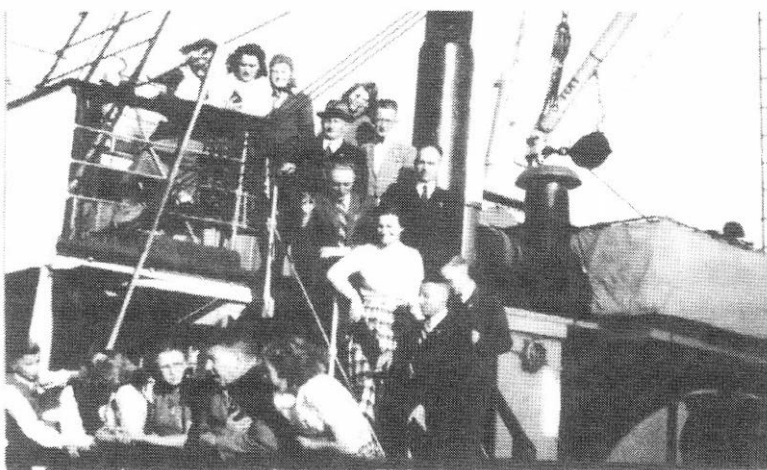
In november 1948 beginnen de eerste voorbereidingen al voor dit komende bezoek. Er gaat een brief van de wethouders van sportzaken uit naar alle gymnastiekverenigingen met de uitnodiging twee van hun leden af te vaardigen. De stukken zo doorlezend lijkt het wel of de organisatie van de ontvangst van de Engelsen minder voeten in aarde heeft gehad dan de samenstelling van de groep sporters en "cultuurvertegenwoordigers" die mee naar Engeland gaan in de zomer van 1949. Het organiserende comité ontkomt er niet aan de deelnemers zelf f 10.00 voor de reis mee te laten betalen, maar dat blijkt geen bezwaar. Goed voorbereid op een speciale avond waar uitleg wordt gegeven over Engelse manieren en het (slechte) Engelse eten vertrekken op vier augustus 1949 110 Emmenaren voor een week naar Urmstone waar ze een onvergetelijke week hebben.

Er zijn wat wel toestanden, een van de sporters krijgt een ongeluk en blijft samen met een begeleidster nog enkele dagen langer in Engeland. De vrouw van een begeleider bevalt in Emmen van een kind tijdens de uitwisselingsweek, waarna de blijde vader met een vliegtuig naar Nederland terugkeert.

In de Emmer Courant wordt uitgebreid verslag van de reis gedaan. niet alleen tijdens de uitwisselingsweek maar ook nog eens achteraf in een aantal afleveringen.

In 1950 komen de Engelsen weer naar Emmen, maar uit de stukken blijkt dat de organisatie, en vooral de financiële kant, heel wat meer voeten in aarde had dan in 1948. Eind 1950 wordt nog een poging ondernomen om met Emmense sporters weer naar Engeland te gaan. Was het voorgaande jaren zo, dat het comité nog uitmaakte welke verenigingen mee zouden doen aan de uitwisseling, nu staat inschrijving vrij voor alle verenigingen en zelfs "particulieren" kunnen mee. De kosten zijn hoog, f 150.- p.p. Het lukt niet om voldoende financiële dekking te vinden, en daarmee is dan deze eerste naoorlogse uitwisseling tot een eind gekomen.

¹ Bron: berichten uit de Emmer Courant en stukken uit het gemeentearchief.

De Emmense vertegenwoordiging op de boot naar Engeland in 1949

EMMENAREN OP DRIFT

Door: Marcel A. Bulte.

Inleiding

Onlangs deed ik een onderzoek naar de 'gedwongen werkverschaffing' in 1929 van een groep Haarlemse werklozen in het ontginningsgebied 'Witteveen' (gemeente Westerbork). Daarbij bleek dat meer dan vijftig gezinnen uit de gemeente Emmen in de jaren daarvoor daar naartoe waren gemigreerd. Op een enkele uitzondering na waren het complete gezinnen met twee of meer kinderen die de vijftig nieuwe huizen in de periode 1925-1927 hadden betrokken. (1)

Als inwoner van de gemeente Emmen intrigeerde het mij dat de nieuwe permanente bewoners allemaal afkomstig waren uit Emmen en ik besloot dit nader te onderzoeken. Ofschoon ik op dat moment betrekkelijk weinig af wist van de geschiedenis van Zuidoost Drenthe - ik woonde pas zo'n 18 maanden in de gemeente Emmen - vermoedde ik dat hier een gedachte achter moest zitten die deel uitmaakte van een veel groter plan.

Uit de archieven van de gemeenten Midden-Drenthe en Emmen, kranten-artikelen, literatuur en uit gesprekken met enkele Drentse historici en de gemeentearchivaris van Emmen bleek dat de vestiging van de meer dan vijftig Emmense huishoudens in Witteveen onderdeel uitmaakte van een bestrijdingsplan van een structurele werkloosheid die in het interbellum niet alleen in Emmen, maar overal in Nederland de gemoederen bezighield. (2) Bovendien bleek dat in de periode van pakweg 1924-1934 in de 26 dorpen van de gemeente Emmen zich een grote migratiegolf heeft voorgedaan die zijn gelijke in Nederland nooit meer heeft gehad. (3) Van deze uitstroom was de trek naar Witteveen maar een klein onderdeel.

De eerste bewoners van Witteveen kregen van de overheid een geit ten geschenke. Deze gift was bedoeld als begin van een kleine veestapel voor de

Emmenaren. En welke gemigreerde Emmenaar had niet de handigheid om de geit te melken? (Het Leven, 4 december 1926).

In genoemde periode hebben vele duizenden mensen uit Emmen min of meer gedwongen de gemeente moeten verlaten. Ik zeg met opzet 'min of meer' omdat velen de tocht naar elders gelaten hebben ondergaan, ofschoon uit de schaarse krantenberichten, literatuur en mondelinge overleveringen is gebleken dat er toch hier en daar (grote) weerstanden waren om huis en haard te moeten verlaten voor een ongewisse toekomst. Toch was voor velen een verhuizing noodzakelijk, omdat de economische omstandigheden in die tijd ronduit slecht waren en de werkgelegenheid in Zuidoost Drenthe hand over hand afnam.

Uit literatuuronderzoek viel me op dat er in het verleden enkele deelonderzoeken over deze materie hebben plaatsgehad. Deze waren echter met name gericht op de migratie van Drentenaren naar de stad Eindhoven, waar de directie van de Philips fabrieken er van alles aan deed om werknemers van buiten aan te trekken. Terwijl over de migratie van Emmenaren naar bijvoorbeeld de textielfabrieken in Twente, de mijnstreek in Limburg, het nieuwe dorp Witteveen, de Zuiderzeewerken rond het eiland Wieringen in Noord-Holland nauwelijks is geschreven, (4) niettegenstaande de aantallen migranten naar bijvoorbeeld Twente aanzienlijk hoger zijn geweest.

Zo schreef bijvoorbeeld P.Th.F.M. Boekholt over dit fenomeen maar enkele zinnen in het boek 'Geschiedenis van Drenthe'. Op blz. 637 schreef hij namelijk: 'Migratie naar industriegebieden elders in Nederland leek een bruikbaar alternatief. De migratie kwam inderdaad op gang. Zo vertrokken vanaf 1924 arbeiders en hun gezinnen, met een tegemoetkoming in de kosten, uit het veen naar Philips in Eindhoven, naar de textielnijverheid in Twente, naar de mijnen in Limburg en naar de Enka in Ede.' Boekholt heeft het in dit geval over ruim 800 gezinnen.

Alleenstaanden heeft hij hierbij kennelijk buiten beschouwing gelaten. (5) D. van der Haer en M. Tamminga vermeldten in het boek "Geschiedenis van Zuidoost Drenthe", dat verder ook de droogmakerij van de Wieringermeer voor sommigen uitkomst boden. (6)

In literatuur over de streek-geschiedenis van Twente, de mijnstreek in het zuiden van Limburg of de droogmaking van het gebied rond Wieringen blijkt dat men met de werkinzet van Drenten op de hoogte is. Over hun bijdrage wordt echter slechts zijdelings geschreven. En wanneer er dan over wordt gesproken of geschreven dan gaat het over begrippen als bijvoorbeeld het 'Drentsche dorp' in steden als Enschede en Eindhoven, waar men voor de Drentse gastarbeiders honderden huizen heeft gebouwd. Huizen waarin het overigens naar de Drentse begrippen van toen tamelijk comfortabel wonen was. Dit in tegenstelling tot de woongelegenheid bij de droogmaking van de Wieringermeerpolder, waar tientallen Emmense gezinnen in bouwketen zijn ondergebracht geweest. Of in Almelo, waar menigeen onderdak kreeg op het woonschip 't Eiland' of het op het daar gevestigde woonwagenkamp, waar de Emmenaar met zijn woonwagen plaats kon nemen.

In 1921 was de gemeente Emmen zo armlastig dat er sprake was dat het gemeentebestuur 'in het nauw zou zijn gebracht door geldgebrek en

werkloosheid'. Men sprak zelfs van een naderend faillissement.

Van links naar rechts de gemeentesecretaris H. Tijmes, burgemeester G. Kootstra en de wethouders J. Haasken, J. Gorter en J. Kalter (uit: Katholieke Illustratie, 23 november 1921).

Naarmate ik mij meer in deze materie verdiepte, raakte ik steeds meer betrokken bij het onderwerp. Ik leerde niet alleen meer en meer over de plaatselijke geschiedenis, doch leerde ook iets over de cultuur, de waarden en de normen van de plaatselijke Drentse bevolking. Wat mij onder andere opviel was het 'vele afzien' van de doorsnee veen- of landarbeider, het uit elkaar vallen van de gezinnen en de regelmatige hereniging van de ouders met de kinderen. Alles met als doel 'om brood op de plank te hebben' en de familiebanden te onderhouden. Bovendien trof me dat - ofschoon families door de migratie uit elkaar werden gerukt - men elkaar bleef steunen en door familieleden en vrienden werden opgevangen. Dat was duidelijk te zien, wanneer het ging om het verschaffen van onderdak, de zorg voor grootouders, pleeg- en kleinkinderen, schoonzusters en zwagers. Uit dagboekfragmenten en brieven bleek wel degelijk dat men met elkaar over van alles en nog wat contacten onderhield.

Vooruitlopend op een publicatie over deze materie vroeg het bestuur van de Historische Vereniging van Zuidoost Drenthe mij om een en ander hierover te schrijven in het verenigingsblad; een verzoek waaraan ik graag wilde voldoen.

Ik zet daarbij de kanttekening dat het onderzoek nog niet helemaal is afgerond en dat ik met name nog op zoek ben naar mensen die op een of andere wijze herinneringen hebben aan die tijd die bol stond van de migratieplannen.

Een op gang komende stroom

'Overall in de ZO-hoek van Drenthe heerst de werkloosheid. Men klaagt hierover allerwege. 't Is de oude dreun van iederen dag, tot vervelens toe'. Er wordt niet genoeg verdiend. Men wil hooger loon. De lage loonen, zegt men, zijn een schandaal. De huismoeders klagen steen en been. De winkels borgen. Voor beide partijen beroerd. De winter is op komst. Er is geen geld. Wat nu? De arbeider wordt krieuwig. We begrijpen het!, zo schrijft de Emmer Courant, Nieuws- en Advertentieblad voor den Zuid-Oosthoek van Drenthe van 26 september 1924. Dezelfde krant schreef op 24 november 1924: 'Er zijn in de gemeente 800-1000 gezinnen te veel. Vroeger konden 1800 à 2000 mensen over de grens werk vinden. In Rijnland en Westfalen werkten in normale tijden 120.000 - 140.000 Nederlandsche arbeiders. Heden ten dage nog maar 30.000.' In het weekblad van de Maatschappij tot Detailverkoop van Petroleum van zaterdag, 20 maart 1926 stond geschreven: 'Het veenbedrijf ligt helemaal stil, en de loonen bij de werkverschaffing zijn onvoldoende om in de eerste levensbehoeften te voorzien, terwijl de kleeding in de eerste plaats achterwege blijft'. Daarom doen wij dan ook een oproep tot alle medeburgers van ons land om in dezen te steunen alvorens het te laat is'.

Typerend voor dit vraagstuk was ook de opmerking van het gemeenteraadslid S. Postma die tijdens de raadsvergadering van 6 november 1925 het standpunt van de overheid over het werklozenvraagstuk als volgt weergaf: [...] in de gemeente Emmen is een surplus aan bevolking of met andere woorden er zijn te veel arbeiders of er is een te veel aan arbeidsvermogen naar verhouding van den aldaar aanwezigen arbeid.

Wanneer dan ook dat te veel wordt afgevoerd dan is daardoor de moeilijkheid aangaande het werklozenvraagstuk aldaar althans opgelost. Postma vervolgt dan: 'Theoretisch mag dit juist zijn, althans wanneer men de werkloosheid als een op zich zelf staand object beschouwt, doch praktisch wil het mij voorkomen, dat dit standpunt niet als juist kan worden aangemerkt. De werkloosheid, die nu reeds een viertal jaren duurt, kan niet op zich zelfstaande en dus los van het economisch verband der gemeente worden beschouwd'.

Voor de migranten was de overgang van het weidse Drentse land naar de bekrompenheid van de Limburgse mijnen een hele overgang.

Op de afbeelding mijnarbeiders aan het werk in een mijngang van de Staatsmijn Emma (ansichtkaart eigen collectie).

De Drentse werkloosheid van toen en het daarmee samenhangende armoedevraagstuk heeft de gemoederen tot in de 21ste eeuw beziggehouden. Velen zullen zich het Drentse Armoededebat van eind 2000 nog kunnen herinneren en de diversiteit van meningen hierover. Opmerkelijk is dat de meningen uiteenliepen - misschien wel heel begrijpelijk - en dat er verre van eenduidigheid geen sprake was toen de vraag moest worden beantwoord of de armoede in die tijd groot was geweest of niet.

Vast staat wel dat het armoedebeeld van de verpauperde arbeider de overhand had en dat het merendeel van de Nederlanders de Drentse venen associeerde met werkloosheid en armoede.

Mijns inziens een terecht beeld, want er was na de Eerste Wereldoorlog gewoon niet voldoende werk meer. Immers na 1919 had de productie van kolen uit de Limburgse mijnstreek die van veen uit het Drents-Duitse grensgebied verdrongen en duizenden veenarbeiders werkloos gemaakt. (7) Dit laatste is de belangrijkste oorzaak geweest dat in 1924 de stroom van migranten uit het zuidoosten van Drenthe op gang kwam en bleef voortduren tot en met 1929. Daarna laat de lijn een op en neer gaande beweging zien, omdat ook elders de werkgelegenheid in bepaalde perioden drastisch terugliep. Dit laatste zal menigeen in het verleden niet ontgaan zijn.

Enkele voorlopige conclusies

De registers 'In- en uitgaande personen' en het bevolkingsregister van de gemeente Emmen geven bij nadere bestudering een duidelijk beeld van wie er zijn gemigreerd en wie er weer zijn teruggekomen. De bevolkingsregisters zijn belangrijk omdat deze ook aangeven welke alleenstaanden – alleenstaanden registratiekaarten (ARK) - er zijn vertrokken en weer zijn teruggekomen. (8) De registers 'In- en uitgaande personen' geven een beeld van de mobiliteit van complete gezinnen, alhoewel afzonderlijke gezinsleden wel bij vertrek en terugkomst apart in de gezinsvermelding worden vermeld. Bij eerdere onderzoeken naar bijvoorbeeld de migratie naar Eindhoven is men uitgegaan van archieven in Eindhoven en betreft het alleen complete gezinnen. Terwijl mijn inziens de stroom 'alleenstaanden' een niet te verwaarlozen factor is geweest.

Bewoners uit Emmen-Erfscheidenveen die met hun schamele huisraad in 1928 op de vlucht slaan. Naast een afnemende veenproductie, moesten velen de gevolgen van brandende veengrond ondergaan. Uit het onderzoek is gebleken dat vele bewoners uit dit gedeelte van Emmen zijn gemigreerd (uit: Panorama van 9 mei 1928).

Omtrent de resultaten van het onderzoek in het Emmense archief naar de (re)migratie van bewoners van de gemeente Emmen maak ik de volgende opmerkingen:

o Onderzocht zijn de stromen migranten in de periode 1924-1934. Met name naar de Philipsvestigingen in Eindhoven en directe omgeving, dorpen en steden in de Mijnstreek van Limburg, de dorpen rond het Wieringermeer in de provincie Noord-Holland, toen deze werd drooggemalen, de steden en dorpen in het industriegebied van Twente en het ontginningsgebied van Witteveen. De (re)migratie naar bijvoorbeeld andere steden en dorpen in Nederland, het grensgebied van Duitsland en naar het buitenland is hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat deze aantallen in de meeste gevallen minder groot waren dan de grote stromen naar de eerste vijf genoemde doelgebieden. De (re)migratie naar dorpen in de omgeving bleek wel groot, doch de in- en uitkomende migranten hielden elkaar in grote lijnen in evenwicht.

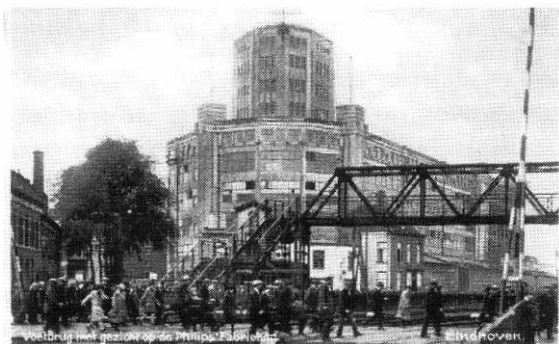
o Moeilijk te traceren waren de (re)migranten die in tweede instantie in de genoemde bestemmings-gebieden zijn terecht gekomen. Daarmee wil ik zeggen dat verscheidene inwoners van de gemeente Emmen pas na enkele omzwervingen hun definitieve stek vonden of via een omweg terugkeerden naar de gemeente Emmen.

Vermoedelijk hebben meer Emmenaren in een van de werkgelegenheidsgebieden gewerkt dan uit de registers kan worden geconcludeerd.

o Opmerkelijk is ook dat verscheidene jonge voormalige inwoners van Emmen elders huwden. Vertrokken als alleenstaande, kwamen zij met hun gezin met een of meerdere kinderen terug in Emmen. Of ze kwamen terug om hier te trouwen. Vele jonge mannen hadden hier een meisje, met wie ze later zijn getrouwd. Dit aantal is hoger dan men soms heeft aangenomen. Verder hebben vele geremigreerde gezinnen elders gezinsuitbreiding gekregen.

o Opmerkelijk is ook dat er naar verhouding heel weinig mensen migreerden uit het dorp Emmen zelf. Verreweg de meeste migranten woonden in de randdorpen. Begrijpelijk omdat de werkloosheid het grootst was in de veenstreken en niet zozeer in het dorp Emmen. Vandaar dat er bij het onderzoek veel aandacht wordt besteed aan de oorspronkelijke woonplaats van de (re)migrant.⁽⁹⁾

o Het grootste deel van de jonge (re)migrant uit de gemeente Emmen is geboren in Emmen. Veelal behoorden zij tot de tweede generatie Emmenaren. Ouders en/of grootouders waren dikwijls uit een van de plaatsen uit de omgeving van Emmen afkomstig of kwamen uit het veengebied van oost-Groningen.

Het uitgaan van een der Philipsvestigingen in Eindhoven omstreeks 1931. Vele van buiten Eindhoven komende arbeiders woonden in een van de huurwoningen die door Philips waren gebouwd. Menige Emmenaar woonde in het Drentse of Philipsdorp (ansichtkaart eigen collectie).

Het onderzoek heeft verder uitgewezen dat de migratie lang niet altijd een succes is geweest. In de Zwolsche Courant van 11 november 1927 stond zelfs dat de verplaatsing van Drentse gezinnen op een fiasco was uitgelopen, vele gezinnen heeft teleurgesteld en dat de migratie aan geen der betrokkenen dat heeft gebracht wat men ervan heeft verwacht. Uit schaarse overleveringen, (10) krantenartikelen, dagboeken en literatuur blijkt verder dat het nergens een paradijs was, ofschoon in een aantal gevallen de woonomstandigheden beter waren dan in Drenthe zelf. Verder schroomde men in de verslaggeving soms niet voor het maken van discriminerende opmerkingen als: '[...] de kinderen van de Drentsche ouders blijken niet die natuurlijke vaardigheid te bezitten, den Twentenaren aangeboren, die van geslacht tot geslacht in den textiel zijn opgegroeid en het zal moeilijk zijn hen tot goede wevers te vormen'.

Ondanks de nodige problemen is het gemeentebestuur van Emmen positief gebleven omtrent de migratie. Hoe meer mensen er vertrokken, hoe meer overlevingsmogelijkheden de achterblijvers hadden. Het was steeds maar cijferen en rekenen. Uit verscheidene brieven en artikelen is dat gebleken. Zo luidde de brief van de burgemeester van Emmen aan de administrateur van het Departement Binnenlandse Zaken op 22 juli 1925 onder andere het volgende: 'Uw aandacht op het volgende te vestigen: Staat A geeft aan de namen van 84 gezinshoofden; daaronder zijn begrepen 18 gezinshoofden die nog nimmer bij de werkverschaffing gearbeid hebben en waarvan tevens enkele aangewezen zijn voor de Philips fabriek; voorts komen er op voor 5 gezinshoofden die wel van de werkverschaffing genoten hebben, doch voor Eindhoven bestemd zijn. Rest op staat A 61 gezinnen. Staat B houdt 65 gezinshoofden in, waarvan 6 die zich zelf altijd gered hebben. Rest 59. Samen dus 120 gezinnen, die voor Twente geschikt zullen zijn.

Aangenomen dat met gezinnen, bestaande uit drie kinderen, genoeg genomen wordt'. Men moest wel in (grote) aantallen denken. Want dat zette zoden aan de dijk.

Deze migratiegolf in de zuidoosthoek van Drente - met Emmen als centrumplaats - is uniek geweest. Het moet voor het gemeentebestuur tragisch zijn geweest om te moeten stimuleren dat mensen vertrokken, omdat ze de bevolking niet of nauwelijks een menswaardig bestaan meer kon bieden. Ze deed er van alles aan. Menige bedel- of smeekbrief uit die tijd ademde die sfeer uit. Misschien is het dan ook niet zo verwonderlijk dat men anno 2005 het inwonersaantal van de gemeente Emmen nog steeds kritisch blijft volgen. En er van alles aan doet om werkgelegenheid binnen de grenzen van de gemeente te krijgen of te houden.

Verklaring

1: Dit onderzoek deed ik in het kader van een artikel voor het Jaarboek Haerlem van 2005 van de Historische Vereniging Haerlem

2: In juni 2001 is door de Historische Vereniging Gemeente Westerbork ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van Witteveen een themanummer uitgebracht onder de titel 'Witteveen 1926-2001; Ontstaan en ontwikkeling, wonen en werken in het jongste dorp van Drenthe'.

3: De gedwongen tewerkstelling van Nederlanders in Duitsland in de jaren van de Tweede Wereldoorlog niet meegerekend, want deze heeft een veel grotere omvang gehad.

4: Zie met name de publicatie van M.S.M. Simons 'Tussen turf en televisie, Acculturatieprobleem van een binnenlandse migrantengroep gedurende een aantal generaties' en het artikel in de nieuwe Drentse Volksalmanak van 1989 'Een lichtende toekomst tegemoet? De migratie van veenarbeiders uit Drenthe naar het Eindhoven van Philips, 1920-1940'.

5: Het boek 'Geschiedenis van Drenthe' werd in 1985 in opdracht van het provinciaal bestuur van Drenthe geschreven onder redactie van Dr. J. Heringa, Prof. Dr. D.P. Blom, Prof. Dr. M.G. Buist en Prof. Dr. H.T. Waterbolk en uitgegeven door Boom Meppel.

6: 'Geschiedenis van Emmen en Zuidoost-Drenthe', onder redactie van Drs. M.A.W. Gerding, voorzitter, Mr. P. Brood, Prof. Dr. P. Kooij, Dr. G. Groenhuis, G. De Leeuw, Drs. A.N. Witter. In 1989 door Boom Meppel uitgebracht in opdracht van het gemeentebestuur van Emmen.

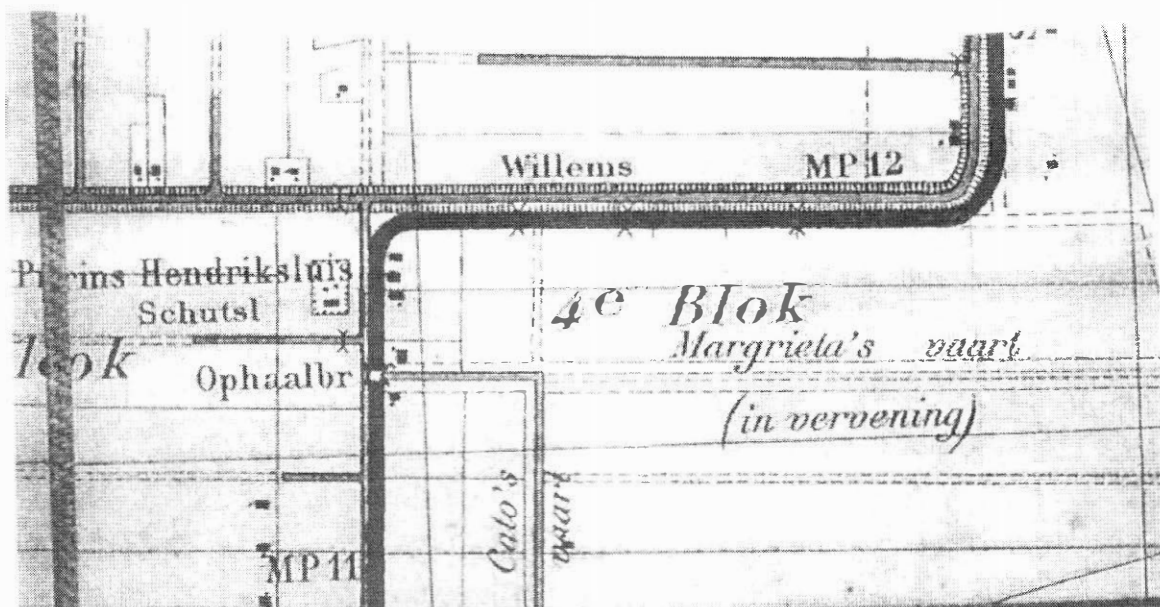
7: Zie ook Waardeel nr. 4, 2001. De Drentse Historische Vereniging (DHV) had een aantal historici uitgenodigd om tijdens een symposium op 18 november 2000 over dit vraagstuk te discussiëren. Leidraad voor het symposium was de discussiebundel 'De extreme armoede van arbeiders in de Drentse venen in de negentiende en eerste helft van de twintigste eeuw. Mythe of harde werkelijkheid'.

8: Het was heel gebruikelijk dat één of meer zonen of dochters één of meerdere maanden voor de afreis van het gezin vertrok om de nieuwe werkplek en woonplaats te verkennen en om passende woongelegenheid te vinden voor het gehele gezin. De meesten van hen verbleven in die tijd bij familieleden, vrienden of kennissen.

9: Hierbij is uitgegaan van de officiële aanduiding in de registers van de woonplaats, te weten: A (Amsterdamseveld); An (Angelslo); BC (Barger Compascuum); BE (Barger Erfscheidenveen); BO (Barger Oosterveen); BOv (Barger Oosterveld); E (Emmen); EC (Emmer Compascuum); EE (Emmer Erfscheidenveen); Er (Erica); ES (Emmerschans); K (Klazienaveen); M (Maten); Mv (Munsterscheveld); NA (Nieuw-Amsterdam); ND (Nieuw-Dordrecht); NW (Nieuw Weerdinge); Nb (Noordbarge); dO (den Oever); O (Oranjedorp); R (Roswinkel); W (Weerdinge); We (Westenesch); Wi (Wilhelmsoord); Zb (Zuidbarge) en Zw (Zwartemeer)

Deze indeling was vastgesteld bij besluit van 24 januari 1918 nr. 3.

10: Zwolsche Courant, 11 november 1926.

Fragment kaart ca. 1905 van Klazienaveen Noord met de Cato vaart en het trace van de Margrieta vaart

VROUWENNAMEN IN HET Z.O. DRENTSE VEEN (Slot)

Door Wim Visscher

Het Klazienaveen

Hiervoor was al gemeld dat de veencompagnie van de familie Van Echten vanaf het begin van de Kanaallinie aan de zuidzijde een 100 m. brede veenstrook tot aan de Duitse grens verkreeg. Bij de aanleg van het Van Echtskanaal vanaf 1882 bouwde de compagnie woningen op die strook veen. Ook werden er (tot voorbij de Dordsedijk) keten door veenwerkers gebouwd. Ook aan de noordzijde van dit nieuwe kanaal bezat de Echtense compagnie aan de kanaalstrook grenzende percelen. In de pers was er in die sprake van de 'nieuwe aanleg van Nieuw-Echten'. Aan de noordzijde zou naast Van Echten in de omgeving van de Dordsedijk ook de Groninger industrieel Willem Albert Scholten enkele aan de kanaalstrook grenzende percelen verwerven. Dit was echter een aantal jaren later. In 1874 had Willem Albert Scholten door bemiddeling van Gosselaar reeds het Smeulveen van de Oranjekanaal Mij gekocht. Het ging hier om een aaneengesloten perceel van bijna 1000 hectaren groot. Dit gebied dat een aantal kilometers ten noorden van de kanaalstrook Nieuw Echten lag, noemde Scholten het Klazienaveen.

Het ging hier om een vernoeming naar zijn vrouw Klaassien Sluis.

Klaziena Scholten-Sluis (1820-1893)
naar wie Klazienaveen werd vernoemd

Voor alle duidelijkheid: Dit Klaziena(Smeulveen) betreft het gebied bij het huidige Klazienaveen-Noord. Weliswaar kocht Scholten later ook nog meer dan duizend hectare veen in het zuidelijker gelegen Barger-Oosterveen aan. Maar omdat dit over het gehele gebied verspreid liggende percelen (veenplaatsen) betrof mocht dat toen geen Klazienaveen heten. Scholtens plannen om in het Klazienaveen-Smeulveen industriële activiteiten te stichten gingen niet door. Het bleek dat de Echts veencompagnie haar kanaal naar Duitsland veel eerder gereed had dan een eerder geplande kanaalverbinding met het Klaziena (Smeul) veen.

Dit was dan ook de reden dat Scholten omstreeks 1890 het zwaartepunt van zijn activiteiten naar enkele zuidelijker aan hem toebehorende veenpercelen aan en in de omgeving van het Van Echtens kanaal ging verplaatsen. Toen kort na 1900 de Nieuw Echtens veen compagnie vanwege geldproblemen bijna al haar veen moest verkopen, was het met Van Echtens hegemonie aan het Van Echtenskanaal gedaan. Toen stond voor Scholten de weg vrij om middels een overheidsbesluit ook het gebied tussen het Klazienaveen en het Van Echtenskanaal de naam Klazienaveen te geven. Dit werd het Klazienaveen-Zuid, terwijl het Klazienaveen-Noord ging heten. De oude Scholten was toen al lang overleden, waarbij de leiding was overgegaan op zijn zoon Jan Evert Scholten. Toen in die tijd ook het gebied van Klazienaveen in vervening kwam liet Scholten daar enkele hoofdijken aanleggen. Hij vernoemde die naar zijn kinderen.

Martrieta's vaart te Klazienaveen

(foto W. Visscher)

Cato's vaart te Klazienaveen Noord

(foto W. Visscher)

Hieronder waren ook de Margriethavaart en de Catovaart, zijnde vernoemingen naar zijn beide dochters.

Houten wegwijzer

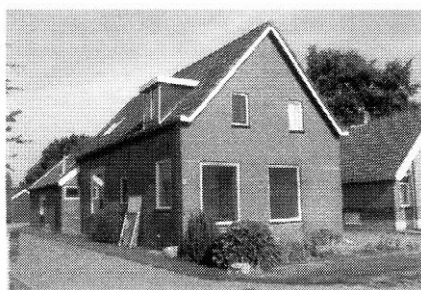
(foto L. Kroeze)

Stieneswiekie

Op de kruising van de Maatschappijweg en de Koppelveenweg te Emmer-Compascuum treft men sinds kort een houten 'verkeersbord' aan waarop naast genoemde straatnamen ook de benaming Stieneswiekie voorkomt. Het betreft hier de voormalige Koppelveensewijk, die in de volksmond met de naam Stieneswiekie werd aangeduid. De wijk moet al vroeg zijn gegraven; ze kwam al in 1880 op oude kaarten voor. Stiene staat voor Christina Grevinga, die hier na 1900 nabij de inmonding van de wijk in het kanaal een logement had.

Het was geen normaal logement, maar het ging hier om een zogenoemde slaapstede. Stiene was van beroep dan ook slaapsteehoudster. De gemeente Emmen was in die tijd twee slaapstedes rijk. Zo'n slaapstede was bedoeld voor passanten, die een verblijf in een gewoon hotel of logement niet konden betalen. De gasten waren dan ook vaak lieden die met een pongeltje aan een stok over de schouder aan de weg liepen. Een slaapstede werd in de volksmond dan ook wel als een 'vlooiën-hotel' aangeduid. Voor een paar cent kon men daar dan overnachten. Bij Stiene logeerde dan ook wel eens een gezelschap 'blaaspoepen', d.w.z. rondtrekkende Duitse straatmuzikanten.

In het proefschrift van dr Overdiep werd deze slaapstede als een 'beruchte' aangeduid. In latere jaren stond het logement beter bekend.

voormalig logement van Stiene, nabij Stieneswiekie (foto L. Kroeze)

Een bekende gast die daar overnachtte, in de jaren na de 2^e Wereldoorlog, was de straatzanger Jan de Roos. Stiene, die op latere leeftijd nog enkele jaren gehuwd was geweest, overleed op hoge leeftijd. De tijd zal het leren of de benaming Stieneswiekie ooit nog eens een officiële zal worden en daarmee de naam Koppelveenweg verdringt.

Stiene Grevinga

1866- ca. 1945

(foto L. Kroeze)

Naschrift: ook in het aangrenzende Duitse veengebied kende men vrouwennamen in het veen. Zo heet één van de zijwijken van het Süd Nord kanal (nabij Hebelermee) de Wilhelmina Wieke. Dit is een vernoeming naar koningin Wilhelmina en werd door de verveningsmaatschappij, de Wilhelmina veencompagnie, omstreeks 1905 aan deze wijk gegeven

De directeur was Roelof ten Kate Wzoon die vooraan het Dommerskanaal te Nieuw-Amsterdam woonde. Zijn zoon, Warner ten Kate, was in die tijd de eigenaar en uitgever van de Emmer Courant.

Ook twee veenkoloniën aan het Süd Nord Kanal, Annaveen en Johannaveen, ontleen hun naam aan vrouwen van Nederlandse verveners.

Hieruit blijkt dat het voorkomen van vrouwennamen in het veen een Nederlandse gewoonte is die veelvuldig in Zuidoost Drenthe is toegepast.

LANGS HET ORANJEKANAAL Schets en Scherts

Samengesteld door de historische vereniging Zuidoost Drenthe

Was de merendeels boerenbevolking van Emmen, Westenesch, Noord- en Zuidbarga blij met dat nieuw te graven kanaal? Ach wat zul'wij d'r van zegg'n...

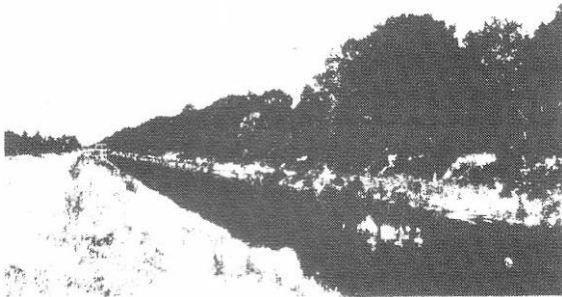
Er was nogal wat gedoe (soms niet allemaal even netjes) rond het afstaan of verkopen van de stukken grond waar doorheen dat kanaal werd gegraven. Maar ja, die "hooge heeren" van die grote maatschappij... Laten we die verhalen maar niet weer oprakelen.

Vonden de boeren het erg dat het Bargermeer droogviel en ook de lieflijke stroompjes Oude- en Nieuwe Delft hun functies verloren? Dat viel wel mee denken we nu, de schapen konden ook wel in een ander watertje gewassen worden. Je moest er wat voor over hebben omstreeks 1850 toen ze nog dachten dat al die turf hetzelfde voor Drenthe zou betekenen als het goud voor Californië!

De gemeente Emmen hield in ieder geval een Oranjedorp over aan dat nieuwe Oranjekanaal. De oorspronkelijke nederzetting van de mannen, die met blote handen lang moesten graven om bij dat steeds dieper gelegen water te kunnen komen, kreeg deze naam.

Of we hen daarmee voldoende hebben gewaardeerd? In ieder geval kreeg het laatste stukje van het Oranjekanaal, voor dat deze uitkomt in die andere grote belangrijke waterweg vanuit Hoogeveen, de naam van een van de opzichters van de kanaalwerken: Bladder. Hij woonde slechts kort in Oranjedorp, maar in hem zijn al die werkers aan dit kanaal voor eeuwig vernoemd: de Bladderswijk.

Bladderswijk richting Oranjekanaal

Een aantal mensen vond hun broodwinning langs het kanaal, zoals Hendrik Beugeling die met vrouw en vele kinderen in de jaren '80 van de negentiende eeuw de woning bij Sluis IV betrok. Hij hoopte als sluiswachter zijn inkomen als landbouwer aan te vullen om zijn steeds groeiende gezin te kunnen onderhouden.

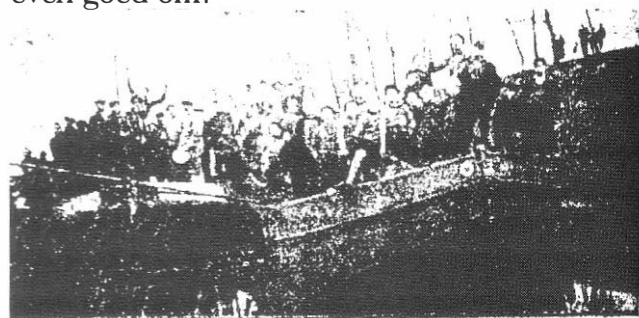
Het is de vraag of de boerenjongens uit de oude zanddorpen ooit hadden geschaatst voor dat het Oranjekanaal er was. Toen ze konden schaatsen werden er onderlinge wedstrijden gehouden; de kampioenschappen van de zanddorpen in de gemeente Emmen. Veel voorbereiding was niet nodig, het ophangen van een "scheuvel" bij de brug van het buurdorp was de uitdaging: "duur ij 't an? kieken wel wint". Natuurlijk moest revanche genomen worden, het liefst hetzelfde jaar nog, of soms jaren later als het weer zo hard gevrozen had dat er op het kanaal kon worden geschaatst. De schaats werd dan weer aan de brug gehangen bij het uit te dagen dorp.

Oranjekanaal van Westenesch naar Noordbarge

Er werd en wordt gevisd in het kanaal en voordat er echte nette zwembaden kwamen zal menig boerenzoon en misschien ook dochter, in het kanaal hebben leren zwemmen. In ieder geval zwommen er in de jaren twintig de anarchisten ... ze zwommen "bloot". Veel boeren uit Noordbarge hebben het... van horen zeggen, zeiden ze.

De eigenaren van de melkfabriek hadden het gemakkelijk als er ijs op het kanaal lag, dan hoefde er niet van het verre Noorwegen ijs te komen voor de ijskelder. Als er op de boerhoorn geblazen werd voor het ijskappen kon dat dichtbij huis en het was nog goedkoop ook. De boter smaakte er even goed om.

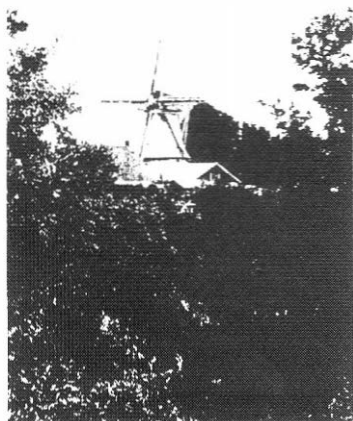
Schipbreuk te Noordbarge, in het Oranjekanaal te Noordbarge. Schip slaat lek op steen en alle turf moest worden overgeladen.

Misschien nog wel gelukkiger waren de land- en turfarbeiders met het nieuwe kanaal. De keien die bij duizenden op de velden lagen, konden nu worden vervoerd door het kanaal en gebruikt voor de aanleg van dijken in het verre westen.

Keien rooien dus als er geen ander werk was, dat leverde tenminste nog een paar centen op. Helemaal gelukkig was zo'n nijvere keienrooier als hij een kuil in het veld ontdekte waarin stapels keien lagen, al eerder gerooid, maar nooit vervoerd omdat het Oranjekanaal er nog niet was.

In april 1936 hadden de boerenzonen uit Noordbarge grote pret toen een turfschip lek stootte in het Oranjekanaal. Allemaal de handen uit de mouwen steken om de turf droog te houden en daarna op de foto voor de krant!

Maar wat een ellende gaf het toen de bruggen over het kanaal het toenemende zware vrachtverkeer niet aankonden in de jaren '30 van de vorige eeuw. De bruggen moesten worden vernieuwd... maar ja, wie zou dat betalen? De Kanaalmaatschappij riep: "wij niet, het toenemende vrachtverkeer gaat ten koste van het scheepvaartverkeer, wij hoeven geen sterkere bruggen".

Omwlee's molen aan het Oranjekanaal in Zuidbarge

De gemeente Emmen was arm en moest iedere cent verantwoorden bij het Rijk, die stevig de hand op de knip hield. Uiteindelijk kwam het toch goed. Nou ja goed... Het scheepvaartverkeer in het Oranjekanaal had nooit gebracht wat ervan werd verwacht. Toen de turf op was en de Kanaalmaatschappij blij was dat het Rijk (en later de Provincie) hun zorgen overnam, werd het

Oranjekanaal midden jaren '70 gesloten voor de beroepsscheepvaart.

Wat overbleef is een kanaal, dat negen kilometer door de gemeente Emmen loopt. Een verstilld Oranjekanaal, kilometers lang omsloten door majestueuze bomen.

Een kanaal, als een groene long, dwars door een nieuwe woonwijk.

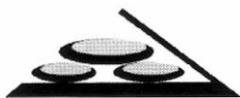
Een kanaal waarlangs het door alle jaargetijden heen heerlijk fietsen is, waar je aan de wal kunt zitten en dromen over hoe het 150 jaar geleden was toen de kanaalgravers hier begonnen te graven...

De Historische Vereniging heeft de hierna genoemde boekwerkjes ontvangen van de heer J. Boer te Emmen:

- Emmen, het oude dorp
door: T. van der Duin, 1962
- Emmen, gids door verleden en heden
door: D.A. Wumkes, 1952
- De ontwikkeling van Drenthe in de Middeleeuwen,
door B.H. Slicher van Bath, 1965
- Land en volk van Drenthe in het verleden, Delen I en II (tot 1600, 1600 – heden)
door L. Buning 1965
- Emmen, open groene stad,
uit het Tijdschrift voor Beeldende Kunst en Architectuur.
door R. Blijstra ± 1973

Als u er kennis van wilt nemen, kunt u terecht in de studieruimte van het GemeenteArchief Emmen.

U kunt tijdens kantooruren (09.00 uur – 16.30 uur) bij de balie op het bruggebouw vragen naar P.M. Kraan

BOEKPRESENTATIES

HEEREN VAN DE LIGTMIS

Door: Henk Jeurink

Zaterdag 12 november 2005 was het een bijzondere dag voor vier heren. Ing. H. Alteveer (ondernemer), H.D.J. Krikke (oud arts/uitgever), H. Prins (landbouwer/ verzamelaar) en W. Visscher (oud advocaat/ historicus) geloofden hun eigen ogen niet. De grote zaal van "De Viersprong" in het Overijsselse Nieuw Leusen zat bomvol. Ongeveer 200 mensen waren afgekomen op de presentatie van het boek "Heeren van de Ligtmis". Het boek gaat over het ontstaan van het Oosten- en Westerveen en daarmee over het latere Nieuw Leusen. Dit jaar is het precies 375 jaar geleden dat de Leusener Compagnie werd opgericht en hiermee werd de grondslag voor het Oosterveen gelegd. Een van de initiatiefnemers ing. H. Alteveer had het in zijn welkomstwoord niet alleen over een kloek boek (400 pagina's gebonden), het viermanschap staat ook borg voor de feitelijk juistheid van het boek. Een van de drijfveren van de auteur om aan dit boek mee te werken, is het ongedaan maken van het verzuim van de Drentse historicus om deze omvangrijke verveningsgeschiedenis in zijn proefschrift Vier eeuwen turfwinning, de verveningen in Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel, te noemen. Het 1^e exemplaar van het boek werd aan burgemeester L.V. Elfers van de gemeente Dalfsen overhandigd. In zijn dankwoord gaf hij aan dat alles van waarde is. Sommige zaken steken daar echter bovenuit. Het boek "Heeren van

de Ligtmis" van de schrijver Wim Visscher, werd door hem als bijzonder waardevol aangemerkt.

Het boek (ISBN 90 76877 076) van H&K Uitgevers uit Gouda is voor € 29,95 verkrijgbaar bij boekhandel "De Boekelier" te Nieuwleusen. De boekhandel is overdag bereikbaar onder telefoonnummer 0529 484426.

VOORAANKONDIGING

Ger de Leeuw

Wij, eenvoudige Drentse lui

Op zaterdag 4 maart 2006 wordt dit boek gepresenteerd. Het is een boek over de landverhuizers die tussen 1845 en 1872 vanuit Drenthe naar Amerika emigreerden.

In het eerste hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de politieke en godsdienstige situatie in de provincie Drenthe in de eerste helft van de 19^e eeuw. In hoofdstuk twee gaat De Leeuw in op het fenomeen landverhuizing als mogelijke oplossing voor de economische en de godsdienstige problemen waarmee veel Drenten te kampen hadden. In het derde hoofdstuk beschrijft hij de landverhuizerkoorts in Drenthe, waarbij de toenmalige Drentse gemeenten in zijn beschouwing worden meegenomen. In hoofdstuk vier komen de belevenissen van Drenten in Amerika aan de orde. Een uitgebreid alfabetisch overzicht van alle landverhuizers uit Drenthe tussen de periode 1845-1872 is te vinden in hoofdstuk vijf. In de hoofdstukken zes en zeven wordt een literatuuroverzicht, respectievelijk een uitgebreide samenvatting en een summary opgenomen. Prijs € 24,95

GEVANGEN IN HET VEEN

Door: Sis Hoek

Op 11 november werd in de Bibliotheek in Emmen dit boek over de geschiedenis van de Emslandkampen, geschreven door Pieter Albers, gepresenteerd.

Albers is vanaf 1986, toen hij een artikel las over deze vijftien "onbekende" kampen langs de grens van Drenthe ten westen van de lijn Winschoten/Coevorden, gefascineerd door dit onderwerp.

Vanaf 1933 tot 1945 hebben in deze kampen tienduizenden mensen gevangen gezeten. Misschien omdat de gruwelen in de andere kampen nog groter waren, bleven deze kampen vrijwel onbekend. Nu 60 jaar na de bevrijding en 20 jaar na de oprichting van het Documentations-und Informationszentrum (DIZ) in Papenburg, is het boek over deze kampen in het Nederlands geschreven. Veel mensen zullen de afgelopen jaren misschien een van Pieter Albers lezingen hebben bijgewoond en misschien zelfs met hem in de bus gezeten hebben voor een zicht op de overblijfselen van de kampen. Het nu verschenen boek (uitgave Noordboek) geeft een totaal beeld van zijn verhalen en bezoeken. Ieder kamp wordt afzonderlijk beschreven. Daarnaast zijn enkele hoofdstukken toegevoegd over bijzondere personen die met de kampen te maken hebben gehad. In de bijlage is een fietsroute beschreven langs de zuidelijke kampen en een autoroute langs de noordelijke kampen. Ondanks het gruwelijk onderwerp een boek dat toegevoegd dient te worden aan de al bestaande boeken over de tweede wereldoorlog. In onze streek hoort het boek zeker in iedere boekenkast, onze ouders en grootouders en misschien de ouderen onder ons, kunnen allemaal de felle schijnwerpers van de kampen gezien hebben als zij 's avonds in de grensstreek verbleven. De Emmer Courant schreef er zelfs over in 1934!

ISBN 90 330 05417 prijs € 19.50
in de boekhandel verkrijgbaar NUR686

100 JAAR KATHOLIEKE KERK IN ZWARTEMEER.

Door: Sis Hoek

Geschiedenis van een kathedraal in het veen.

*Herman Gerth, Herman Lübbers jr.
Herman H.Lübbers sr. en Henri
Wittendorp.*

In het voorjaar van 2005 verscheen in Zwartemeer een schitterend uitzien boek over de geschiedenis van de rooms-katholieke gemeenschap in Zwartemeer, want dat is het eigenlijk. Werkelijk alle aspecten over lang niet altijd rijke roomse leven in Zwartemeer komen aan de orde. Het boek is plezierig leesbaar ondanks de gedetailleerdheid. We lezen over de pastoors, hun ontoombare inzet voor hun parochie en de aan hun zorgen toevertrouwde leden, het verenigingsleven in al zijn diversiteit, onderwijs, sport, alles komt aan de orde. Veel foto's verluchten de tekst zodat zowel lezen als plaatjes kijken met elkaar zijn verbonden.

De opgenomen genealogie van een aantal families die zich in deze uithoek van de gemeente vestigden geeft een boeiend beeld van de ondernemende kolonisten die de basis legden voor weer een nieuw dorp in het veengebied. Als er nu nog en tweede deel zou komen waarin op dezelfde wijze het niet rooms-katholieke leven wordt beschreven, is er denk ik geen dorp in de gemeente waarvan de historie zo gedetailleerd is vastgelegd als van Zwartemeer.

Zelfs als je niets met Zwartemeer hebt, is het een boek dat waard is om te lezen en te hebben.

Uitgave: 2005 Stichting Cultuur
Historisch Zwartemeer p.a. De Banken
16 7984 DB Zwartemeer prijs € 24.-

Activiteiten voorjaar 2006

13 februari 2006:

Lezing door Albert Eggens Van daad tot vonnis.

Door Drenten gepleegde criminaliteit voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog. In deze lezing doet Albert Eggens verslag van zijn onderzoek naar geweld, diefstal, belediging, smokkel en andere delicten die zijn gepleegd door inwoners van dertien Drentse gemeenten in de jaren 1911-1918. Slechts een kleine minderheid van de Drenten kwam ooit in aanraking met de 'sterke arm'. Toch behoorden de Drentse misdaadcijfers aan het begin van de twintigste eeuw tot de hoogste van het land. Ze liepen bovendien scherp op tijdens de Eerste Wereldoorlog met name door de strijd tussen smokkelende grensbewoners en de opsporingsbeambten. Zijn misdaadonderzoek spitste zich toe op de volgende vragen: waarom pleegden zoveel Drenten misdrijven en wie kwamen er tot criminaliteit? Waarom leefden in sommige streken veel meer 'criminelen' dan in andere plaatsen? Staken de veenderijen in Drenthe daarbij weer zo ongunstig af? Deze vragen worden beantwoord aan de hand van rechtbankdossiers en aanvullende bronnen.

Plaats: Cultureel en Maatschappelijk Centrum de Marke, Statenweg 107, Emmen

Aanvang: 20:00 uur, de zaal is open vanaf 19:45 uur.

18 februari 2006:

Historisch café in de centrale bibliotheek Emmen

Dit zal een middag zijn die we samen met de Archeologische Vereniging SAM zullen organiseren. De bedoeling is dat u met uw oude vondsten langs komt om onder deskundige beoordeling inzicht te krijgen wat men eigenlijk heeft gevonden.

Verder zal er gelegenheid zijn om met elkaar over diverse onderwerpen van gedachten te wisselen in de Drenthe hoek van de bibliotheek

13 maart 2006:

Jaarvergadering met aansluitend een lezing door dhr. R. Sanders.

Na zijn pensionering als leraar wis- en natuurkunde deed Roel Sanders onderzoek naar schilders die in Drenthe hebben geschilderd. Hij legde zichzelf daarbij de grens op, om alleen onderzoek te doen naar die schilders die voor 1920 zijn geboren. In 2001 kwam zijn boek *Schilders van Drenthe* uit dat inmiddels is herdrukt. Daarna verscheen in 2003 van zijn hand het boekje *Drentse Kerken in de Beeldende Kunst*, waar hij de schilderijen en/of tekeningen laat zien die door schilders gemaakt zijn van de "oude" kerken in Drenthe. Het boekje geeft tevens een korte beschrijving van de bouwgeschiedenis van de uitgebeelde kerk. Inmiddels hij met een onderzoek bezig naar "schildersgroepen" in Drenthe. In heel west-Europa en dus ook in Nederland hebben schilders vaak in of om bepaalde plaatsen voor korte of lange tijd samen gewerkt. Tot nu toe is eigenlijk alleen maar bekend dat in Elp twee schilders hebben gewoond en gewerkt.

Roel Sanders zal ons na afloop van de jaarlijkse ledenvergadering vertellen over schilders die in Drenthe hebben geschilderd door de eeuwen heen, ook en passant laten zien welke kerken door hen zijn geschilderd, maar ons ook vooral deelgenoot maken van datgene wat zijn nieuwste onderzoek tot nu toe heeft opgeleverd.

Op 9 november verzorgde hij een boeiende lezing in de bibliotheek in Emmen over de schilders in Drenthe. Zijn lezing voor de Historische Vereniging zal daar een voortzetting van zijn.

Plaats: Cultureel en Maatschappelijk Centrum de Marke, Statenweg 107, Emmen

Aanvang: 20:00 uur, de zaal is open vanaf 19:45 uur.

15 april 2006:

Historisch café in de centrale bibliotheek Emmen

Op deze middag blijven we niet in de bibliotheek maar gaan in Emmen-Centrum op pad om onder begeleiding van Henk Jeurink een beeldenwandeling te gaan maken langs allerlei kunstwerken die in het openbaar gebied te zien zijn, en niet bij een ieder als zodanig bekend zijn. Velen zullen verrast zijn dat er zo veel kunst is aangebracht in het openbaar gebied wat voor een ieder zo toegankelijk is om van te genieten of misschien.....?

In de volgende kroniek zal een artikel verschijnen over bovenstaande gerestaureerde EDS tramwagon, die ooit in Zuidoost Drenthe heeft rondgereden.

P E R S B E R I C H T

stamboom.nl nu ook op Thematis Erfgoedportaal

De genealogische website Stamboom.nl, een database met genealogische informatie van particulieren die via de afdeling Computergenealogie van de Nederlandse Genealogische Vereniging beschikbaar wordt gesteld en een schat aan genealogische informatie biedt is nu ook doorzoekbaar via het Thematis Erfgoed Portaal.

Het Thematis Erfgoed Portaal geeft toegang tot miljoenen objecten uit beelddatabanken, bibliotheken, kranten en tijdschriften, archieven, akten en registers, genealogische databases, musea en catalogi van Nederlandse erfgoedinstellingen. Het Thematis platform, dat de motor van het Erfgoed Portaal vormt, zorgt ervoor dat via het zoekmodel de aangesloten en geselecteerde databases integraal en gelijktijdig worden doorzocht. Uniek aan deze methode is dat de informatie uit de verschillende databases niet eerst centraal samengebracht en geïndexeerd hoeft te worden. Dit betreffen Atlantis databases, Thematis informatieschillen en landelijke informatieschillen (bv. TOP van Diva). Op een later tijdstip zullen ook andere databases aangesloten worden. Organisatie kunnen dan hun eigen Thematis platform operationaliseren met eigen databases, zoekmodel en vormgeving. De selectie van de gewenste soorten van informatie, regio's en aanbieders bepaalt welke databases worden doorzocht. Via vrije zoektermen, personen, onderwerpen, plaatsen en/of perioden wordt bepaald welke informatie uit de databases wordt geselecteerd. Zoekvragen worden rechtstreeks uitgevoerd op de databases van de in Thematis participerende instellingen. De informatie is daarom altijd up-to-date.

Op het Thematis Erfgoed Portaal dat eind vorig jaar met ca. 50 aangesloten databases van ca. 15 instellingen van start ging, worden wekelijks nieuwe databases aangesloten. Als dit portaal al niet de grootste verzameling van historische informatie is zal het dat zeker worden. De huidige deelnemers zijn het Apeldoorns Archief CODA, Brabant Historisch Informatie Centrum, Drents Archief, gemeente- of stadsarchieven van Barneveld, Den Bosch, Ede, Rotterdam, Nijmegen en Den Haag; Historisch Centrum Leeuwarden, Historisch Centrum Overijssel, Nieuw Land Erfgoed centrum, Regionaal Historische Centra van Bergen op Zoom en Eindhoven, SAB Deventer, TOP-Diva, Tresoor (Fries archief), het Zeeuws Archief en nu dan ook de afdeling Computergenealogie van de NGV.

Volgens Ton te Meij, voorzitter van de afdeling Computergenealogie van de NGV ligt het voor de hand dat binnen de afdeling zal worden bekeken of ook andere websites van de afdeling voor deelname aan Thematis Erfgoed Portaal in aanmerking komen. "Daarbij valt te denken aan onze hoofdsite waar ook eigen websites van leden en geïnteresseerden zijn ondergebracht. Hetzelfde geldt voor de site van ons genealogisch computerprogramma GensDataPro, met welk programma ook websites kunnen worden gebouwd. Gebruikers van dit programma wordt gevraagd hun site ook hier aan te melden zodat ervaringen met andere gebruikers kunnen worden gedeeld. Op dit moment zijn we bezig om een aparte site te bouwen waar diverse bronnen zijn ondergebracht. Waar het ons om gaat is de vindbaarheid van de NGV te vergroten. Samenwerking met de ontwikkelaars van Thematis is een van de manieren om dat te bereiken", aldus te Meij.

Over de NGV afdeling Computergenealogie De afdeling Computergenealogie van de NGV wil de individuele genealoog ten dienste zijn bij genealogisch onderzoek en bevordert dit onderzoek door middel van de mogelijkheden, die de automatisering biedt. De afdeling geeft het tijdschrift, 'GensData', uit met onderwerpen die verband houden met de automatisering op het gebied van de genealogie. Daarnaast ontwikkelt zij programmatuur, bevordert het de geautomatiseerde ontsluiting van genealogische bronnen en biedt of verwijst naar geautomatiseerde genealogische bestanden. Daarnaast geeft de afdeling voorlichting en cursussen over het gebruik van geautomatiseerde middelen bij het onderzoek naar en het vastleggen van genealogische gegevens. Regelmatig worden afdelingsbijeenkomsten en landelijke genealogische computerdagen georganiseerd. Tenslotte biedt de afdeling ondersteuning aan de Nederlandse Genealogische Vereniging op het gebied van de automatisering en stelt voor de andere afdelingen serverruimte beschikbaar.